

ŽUPLJANI TRNOVEGA PRI ILIRSKI BISTRICI ZOPER LAŠKE ŽUPNIKE V XVIII. STOLETJU

DR. VLADO VALENCIČ

Dne 20. avgusta 1710 se je Nikolaj Salom, 78-letni župnik v Trnovem pri Ilirski Bistrici, po 34-letnem službovanju na tem mestu, v italijansko pisani vlogi na cesarja odpovedal župniji, ki je takrat spadala pod tržaško škofijo. Svojo odpoved na župnijo je podkrepil z ostrimi očitki na naslov tržaškega škofa, ki mu je postavil koadjutorja in vikarja; pritoževal se je, da mu hoče odvzeti vse dohodke in da dela z njim kot tiran ne pa kot dober prelat. Vseh 34 let, kar je bil župnik v Trnovem, ga je sovražil in preganjal. Tako despotsko kot z njim ravna tudi z župniki drugih treh cesarskih župnij v škofiji, ki so bile Jelšane, Tomaj in Kosašana. Zato se vsi ti župniki zatekajo k cesarju in ga na kolenih prosijo, da se jih usmili in jih reši tiranovega jarma in podredi ljubljanski škofiji. Svojo pritožbo zoper škofa je župnik Salom zaključil s prošnjo, da se mu popravijo vsa škoda in vse krivice, ki mu jih je povzročila tržaška škofijska kurija, obenem pa je odločno izjavil, da se svoji župniji odpove, ker ne mara imeti več posla ne s tržaškim škofom in ne z njegovo kurijo. Za naslednika na župniškem mestu pa je priporočil svojega nečaka Janeza Gertlicicha (tudi Gertlicich), dovršenega teologa, kateremu naj bi se naročilo, da bi odstopivšega župnika do njegove smrti vzdrževal.

Vlada je odpoved na župnijo gladko sprejela, župnika Saloma pa je ukorila za njegove žalivke, ki so toliko manj dostojne, ker jih je zapisal v vlogi na vlado duhovnik zoper škofa kot svojega ordinarija.

Po prikazu tržaškega škofa Janeza Frančiška Millerja (tudi Müller) pa so bile okoliščine, ki so dovedle župnika Saloma do od-

povedi, drugačne. Salom se je odpovedal župniji, ker je sam uvidel in priznal svojo nesposobnost za dušno pastirstvo, zato mu je škof z njegovim pristankom začasno imenoval vikarja, da bi ga nadomestoval in zagotovil dušno pastirstvo ter upravo cerkev in župnije. Pri župnikovi starosti — kot je bilo že omenjeno, je imel 78 let —, bi bilo brez drugega verjetno, da za opravljanje službe ni bil več zmožen. Kot se vidi iz gotovo nepristranskega poročila vladnega komisarja, ki je imel l. 1712 nalogo, da preišče gospodarsko stanje župnije, so staremu župniku tedaj že popolnoma opešale moči. Ni mogel ne stati ne hoditi ne govoriti, razumeti je bilo mogoče komaj vsako deseto njegovo besedo. Zato je bila gotovo resnična telesna nezmožnost razlog, da so ga pripravili do odpovedi, čeprav ni tega ravno rad storil. To je najbrž tudi povzročilo njegovo nevoljo zoper škofa, ki ji je dal duška v svojem odpovednem pismu na vladarja.

Zdi se pa, da vlada ni popolnoma odobraval škofovega postopka, kajti vicedom ni dovolil opravljanja župnijskih opravil vikarju, ki ga je škof imenoval za namestnika župniku Salomu. Zaradi tega se je škof pritožil pri vladarju, poudarjal je svojo pravico, da postavi namestnika nesposobnim župnikom, in prosil, da se naroči vicedomu, naj pusti vikarju opravljati njegove posle, ter da se čimprej imenuje novi župnik. Iz spisov se ne vidi, kakšen uspeh je škofova pritožba imela, posebnega pa menda ne, kajti pretekli sta dve leti, preden je bil trnovski župniji postavljen nov župnik.

Po Salomovi odpovedi so se pričeli za prosto župniško mesto potegovati številni pro-

Župna cerkev v Trnovem

silci. Med prvimi je bil Franc Lovrenc Rome, apostolski protonotar, doktor filozofije in teologije, z dolgoletnimi izkušnjami v dušnem pastirstvu. Bil je kranjski rojak. Nadaljnji prosilci so bili: Dominik Culliani (tudi Juliani), Anton Spingaroli (tudi Spigneroli in Spigneroli), Jurij Franc Ksaver de Marotti, senjski in pičenski (Pedina) kanonik ter štirje plemiči: Karel Jožef baron pl. Apfaltrer, Volk Engelbert pl. Wuseth, grof. Franc Strassoldo in grof Jožef Lantneri. Izmed tujerodnih prosilcev je baron Apfaltrer v svoji prošnji poudarjal, da je s Kranjskega in da je sposoben za dušno pastirstvo v slovenski (windischcrainerisch) župniji, ker je že mnogo stokrat v tem jeziku pridigoval in spovedoval. Te prednosti drugi prosilci nimajo, četudi nekoliko razumejo kranjsko. Navedel je tudi, da je star 42 let, da že 10 let čaka na kakšno z dohodki zvezano službo ter da je 7 let v dušnem pastirstvu brez vsake plače. Dva druga izmed plemiških prosilcev, pl. Wuseth in grof Lantneri, sta se sklicevala na zasluge, ki so jih za vladarja in državo imeli njihovi predniki. Senjski kanonik de Marotti je v svoji prošnji trdil, da obvlada krajevni jezik, ker je nekaj let služil v tistih krajih, vprašanje pa je, ali je res obvladal slovenščino in ni mogoče pod krajevnim jezikom mislil na hrvaščino.

Kljub znatnemu številu prosilcev, ki kaže na veliko zanimanje za trnovsko župnijo, pa dolgo ni prišlo do imenovanja novega župnika. Verjetno se je odločitev zavlekla predvsem zaradi prošnje Franca Lovrenca Rometa, edinega Slovenca, ki se je potegoval za mesto župnika v Trnovem.

Rome je prosil najprej za mesto koadjutorja v Tomaju. Za župnika v Trnovem se je pričel potegovati, ko ga je k temu pregovoril duhovnik Matija Evstahij Samsa, sam domačin iz trnovske župnije. Samsa je Rometa dobro poznal in je bil prepričan, da je sposoben za trnovskega župnika. Kot domačin in v korist rojstne župnije je želel, da pride na mesto župnika Rome, kranjski rojak, ker mora župnik v Trnovem biti več slovenskega jezika. Župljani trnovske župnije niso bili zadovoljni z laškimi duhovniki, Tržačani in Rečani, ker ti niso bili dovolj sposobni, da bi pridigovali in spovedovali v domačem jeziku. Teh tujih duhovnikov niso razumeli ter so si želeli imeti domačega duhovnika. Da bi Rometova prošnja za mesto župnika imela tem gotovejši uspeh, je Samsa dal pobudo in sestavil spomenico na cesarja, ki so jo podpisali razni vaški župani in cerkveni ključarji kot predstavniki župljanov. V tej spomenici so prosili, naj se za

trnovskega župnika postavi Franc Lovrenc Rome. Nekatere izmed omenjenih predstavnikov, ki niso znali pisati, je z njihovim pristankom podpisal duhovnik Samsa. Gregor Kramer, župan v Bistrici, in Samsova mati sta se pa še posebej zavezala, da bosta pomagala pri obnovitvi župnišča, če bo Rome dobil trnovsko župnijo.

Od vseh prosilcev, ki so končno prišli v poštev za mesto župnika, so bili Franc Lovrenc Rome, Dominik Culliani in Anton Spingaroli. Vicedom je imel Rometa za najprimernejšega, tako po izobrazbi in dolgoletni dušnopastirski praksi kakor zaradi istega materinskega jezika, kot ga ima ljudstvo v župniji in zaradi želje župljanov, ki ga hočejo za župnika. Tržaški škof se je zavzemal za Dominika Cullianija, ki je imel 40 let in je bil dober pridigar; prvotno je bil vojak, nato je postal duhovnik. Glede tretjega kandidata, Antonija Spingarolija, je škof menil, da je po spričevalih usposobljen za župnika, in bi bil za mesto sposoben, če bi poznal jezik župljanov, vicedom pa je bil za zavrnitev njegove prošnje, češ da v dušnem pastirstvu sploh še ni bil in je zato prezigodaj, da bi dobil župnijo.

Dasi je vicedom podpiral imenovanje Rometa za župnika, ga vlada ni imenovala, kajti pojavili so se pomisleki glede pravilnosti načina, kako je bila napravljena spomenica, s katero so ga trnovski župljani zahtevali za župnika, in glede verodostojnosti podpisov na tej spomenici; nekatere osebe naj bi bile podpisane, ne da bi za to vedele. Zato je notranjeavstrijska vlada v Gradcu 9. decembra 1711 naročila deželnemu glavarju in vicedomu, naj se preišče in poroča, kako je pravzaprav bilo s prošnjo v Rometovo korist. Če se izkaže, da ni verodostojna, potem je Rome nevreden, da bi postal župnik. Preden pa vladar odloči, je treba ugotoviti, če so župljani res za Rometa. Ker pa je župnija že eno leto nezasedena in je medtem Rome imel možnost, da se pri župljanih poteguje zase, naj se zadeva več ne zavlačuje, ampak naj se hitro pošlje zahtevano poročilo.

Nekateri podpisniki spomenice za Rometa so bili poklicani v Ljubljano, kjer so bili zaslišani. Med zaslišanimi je bil tudi duhovnik Samsa, pobudnik prošnje v korist Rometa, kar je sam odkrito priznal. Iz izjav, ki so jih zaslišani dali, se ne vidi, da bi prišlo na dan kaj takega, kar bi kazalo, da so bili podpisi na prošnji za Rometa zbrani na nepravilen način ali da bi pri tej prošnji sam sodeloval. Verjetno bi bila zadeva s temi zasliševanji zaključena, če ne bi tudi tržaški škof naročil trnovskima kaplanoma Janezu Deklevi

in Andreju Baši (Woscha), naj preiščeta, kako je prišlo do prošnje, s katero so se predstavniki župljanov zavzeli za Rometa.

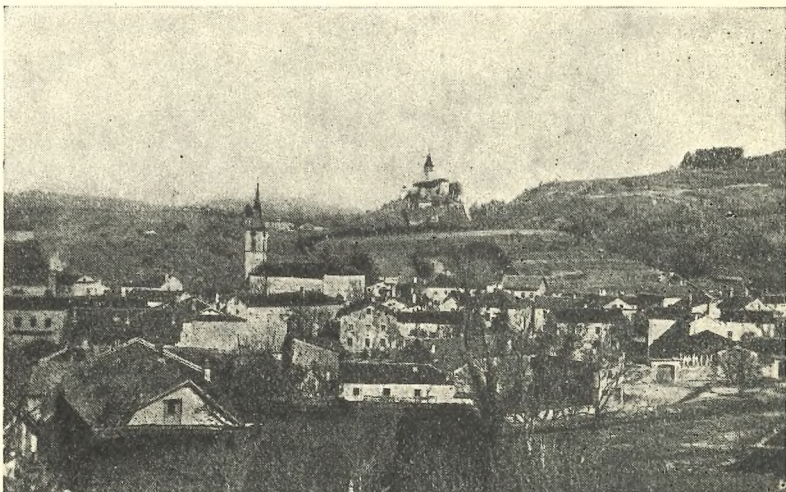
Zdi se, da sta bila kaplana pri svojem poizvedovanju precej nerodna, kajti v župniji je nastalo vznemirjenje, razširile so se govornice, da sta nagovarjala podpisnike spomenice, naj svoje podpise prekličejo ali zatajijo ter jih pregovarjala, da ne bi šli k zaslišanju v Ljubljano. To je prišlo tudi na uho deželni oblasti, ki so uvedle ponovno in temeljito preiskavo o okoliščinah, v katerih je prišlo do prošnje župljanov na cesarja. V ta namen je bil kot poseben komisar postavljen Janez Jakob baron pl. Raunach, ki je izvedel novo preiskavo na mestu samem. Zasliševanja so bila v Jablanici in na Šilertaborju 11. oktobra 1711 in v naslednjih dneh. Najprej sta bila zaslišana trnovska kaplana Dekleva in Baša. Oba sta priznala, da sta po škofovem naročilu poizvedovala, ali so župljani spomenico na cesarja za imenovanje župnika Rometa svojevoljno podpisali ali pa na prigovarjanje drugih, zankala pa sta, da bi bodisi po lastnem nagibu bodisi po škofovem ukazu vplivala na podpisnike, da ne bi izpovedali po resnici ali pa izjavili, da ne vejo za svoje podpise. Trije izmed zaslišanih so sicer izjavljali, da sta kaplana poskušala vplivati na podpisnike prošnje, da ne bi izpovedovali v korist Rometa, vendar so si njihove izjave nasprotovale in tudi soočenja s kaplanoma niso pripeljala do jasnosti, kakor je to ugotovil vladni komisar baron Raunach. Da bi se spoznala prava želja župljanov glede novega župnika, je bilo zaslišanih 44 vaških županov in cerkvenih ključarjev posameznih cerkev v trnovski župniji, nekateri župani in cerkveni ključarji pa zaradi bolezni ali odsotnosti niso prišli k zaslišanju.

Vaški župani in cerkveni ključarji so morali odgovoriti na sedem postavljenih vprašanj, ki naj bi razjasnila njihovo stališče do Rometa in do spomenice na cesarja. Povedati so morali, ali Rometa osebno poznajo, ali so ga zahtevali za župnika, ali jih je kdo nagovarjal k vložitvi in podpisu spomenice, ali so na vložitev in podpis spomenice pristali in kdaj je to bilo.

Odgovori zaslišanih so bili različni. Tisti, ki so izjavljali, da so za župnika Rometa, so povečini poudarjali, da ga hočejo zato, ker je njihov deželni sorojak, zna njihov jezik ter ga bodo mogli razumeti. Odklanjali pa so tuje, predvsem laške župnike. Tako so izpovedovali največ predstavniki iz vasi Trno-

vo, Bistrica, Topolec, Velika Bukovica, Mala Bukovica, Jasen in Harije. To so bili večinoma kraji, ki so blizu sedeža župnije in od koder so ljudje prihajali v župno cerkev k cerkvenim opravilom ter so zato prišli v bližje stike z vsakokratnim župnikom. Zastopniki Kuteževega, Podgraj, Zabič in Trpčan niso ničesar vedeli o kakšni akciji v korist župnika Rometa. Najmanj interesirani na osebi novega župnika pa so se pokazali predstavniki vasi Šembije, Mereče, Podstenje in Zarečica, ki so izjavili, da bodo priznali tistega župnika, ki ga bo postavil cesar.

Rezultate preiskave in zasliševanj je povzel komisar baron Raunach v svojem poročilu deželnemu glavarju dne 14. oktobra 1712. Ugotovil je, da je del župnije razdeljen na tri kaplanije Prem, Knežak in Podgraje, medtem ko spada ostala župnija neposredno pod župno cerkev. Le v tem delu župnije, ki je neposredno pod farno cerkvijo, mašujejo, pridigajo in opravljajo druga cerkvena opravila župnik in kaplani. Tisti, ki so v posameznih kaplanijah, pa se tam udeležujejo božje službe in prejemajo zakramente ter ne prihajajo v župno cerkev razen od sejmih. Zato vernike v teh delih župnije ne zanima toliko, ali je župnik iz iste dežele ali pa Nемеc, Lah ali Hrvat. Isto velja za tiste, ki so od sedeža župnije bolj oddaljeni in ne prihajajo v farno cerkev, ampak morajo ob nedeljah in praznikih kaplani prihajati v njihove vasi, zdaj v eno zdaj v drugo, in maševati, pridigati ter opravljati drugo službo božjo. Župljane vasi Trnovo, Bistrica, Koseze in še nekaj drugih, ki obiskujejo božjo službo v župni cerkvi, kjer jo opravlja župnik, predvsem zanima, kakšno osebo dobijo za župnika. Zato niso predstavniki vseh krajev, ampak le glavnih prizadetih, podpisali prošnjo za župnika Rometa. Gotovo je tudi, da Rometa niso hoteli za župnika le zaradi njegovih sposobnosti, ampak zato, ker je njihov deželni sorojak in je zmožen njihovega jezika. Rome sam ni zagrešil nepravilnosti pri spomenici, ki je bila zanj vložena; kljub nekaterim nasprotujočim se izpovedim, je bilo ugotovljeno, da je bila prošnja napravljena s pristankom župljanov; če bi se napravila nova, bi dobila splošno odobravanje.

Ilirska Bistrica, v ozadju trnovska župna cerkev

Preiskava je Rometu dala zadoščenje, toda trnovske župnije le ni dobil, čeprav so si ga župljani želeli za župnika. S cesarsko resolucijo od 10. septembra 1712 je bila trnovska župnija podeljena Antonu Spingaroliju in 7. januarja 1713 je nižjeavstrijska vlada in dvorna komora v Gradcu o tem obvestila vicedoma. V tem obvestilu je rečeno, da je župnija podeljena Spingaroliju zaradi njegovih dobrih zmožnosti, poštenega in zglednega življenja, absolviranega študija in sposobnosti, ki jo je pridobil za opravljanje župniških poslov, pod pogojem, da bo odstopivšemu župniku do konca življenja dal potrebno vzdrževalnino. Za župnika je bil torej postavljen duhovnik Italijan, o katerem je vicedom dve leti prej izjavil, da do takrat še ni bil v dušnem pastirstvu.

Dne 1. februarja 1713 pa je bila izdana vladarjeva rešitev, s katero se je zaključila zadeva s spomenico v korist Rometa. Po komisarjevi ugotovitvi se je Rometu zgodila krivica, vreden je, da se upošteva ob izpraz-

nitvi kakšne fare, morebiti Rogatca, da se mu tako popravi storjena krivica. V resnici je Rome pozneje postal župnik v Tomaju.

Zdi se, da je vlada z imenovanjem Spingarolija za trnovskega župnika namenoma odločila tako, da ni dala prav niti škofu, ki je predlagal za župnika Cullianija, niti ni ugodila želji ljudstva, ki je hotelo Rometa. Da pa trnovski župljani z novim laškim župnikom niso bili zadovoljni, se je pokazalo zopet, ko je prevzemal župniške posle. Ker se je v župniji govorilo, da župnik Spingaroli ne bo sam opravljal župniške službe, ampak da bo postavil vikarja, so zastopniki župljanov izrazili željo, naj bo namestnik pošten mož in kranjski rojak, katerega jezik bodo razumeli. Tako je končala zadeva z imenovanjem novega trnovskega župnika, ki se je vlekla skoraj tri leta.

VIR:

DAS, Vicedomski arhiv fasc. I—38, spisi o trnovski župniji.

